

Japonya İhracatın Finansmanı Bilgi Notu

Yapısal Çerçeve:

Japonya’da ihracatı doğrudan vergi teşviğinden ziyade kamu destekli finansman ve ihracat sigortası/kredi mekanizmalarıyla (Japan Bank for International Cooperation-JBIC, Nippon Export and Investment Insurance-NEXI) destekleme eğilimi daha yaygın uygulama bulmaktadır. JBIC’nin ihracat kredileri genelde ihracat bedelinin %50–60’ını kapsayacak şekilde yapılandırılmaktadır. Vergi açısından ihracat işlemleri tüketim vergisinden istisna/sıfır oran uygulamasına tabidir (export zero-rating). Kambiyo mevzuatı ise “serbestlik esası” üzerine kuruludur; ancak ulusal güvenlik ve belirli bildirim yükümlülükleri saklıdır. Japon modelinin iki ayırt edici özelliği olarak güçlü ECA (Export Credit Agency) desteği (NEXI + JBIC) ile kamu-özel ortaklığı/ticari banka işbirlikleriyle çok kanallı finansman araçları öne çıkmaktadır. NEXI, hem kısa-vadeli ihracat sigortası hem de uzun vadeli proje/yatırım sigortaları sunma fonksiyonu ile süreçte önemli rol oynamaktadır.

Kurumsal Çerçeve:

JBIC (Japan Bank for International Cooperation): Devlet destekli politika bankası; ihracat kredileri, proje finansmanı, garantiler ile doğrudan kredi opsiyonları sunmaktadır. JBIC ihracat kredilerinde (kural olarak) ihracatın %50–60’ını kapsayan finansman yapılarını uygulamakta olup, ayrıca uzun vadeli proje finansmanında aktif rol oynamaktadır.

NEXI (Nippon Export and Investment Insurance): Japonya’nın ihracat kredi sigorta ajansı (Export Credit Agency-ECA) fonksiyonu ile süreçte yer almaktadır. Kısa vadeli ticari risk sigortasından, siyasi risk ve yatırım sigortalarına kadar geniş bir sigorta ağı ile ajans, ihracat kredilerinin sigortalanmasında kritik aktördür.

Ticari bankalar: Japon özel bankaları, JBIC ve NEXI destekli paketlerde kredi sağlayıcı veya sendikasyon ortağı olarak konumlanmaktadır. Kamu-teminatı/sigorta mekanizmaları riskleri hafiflettiği için ticari bankaların devreye girmesi kolaylaşmaktadır.

Yasal Düzenleme:

Foreign Exchange and Foreign Trade Act (FEFTA): Japonya kambiyo ve dış ticaret rejimi “serbestlik ilkesi”ni temel almakta olup, asgari düzenleme ve bildirim gereklilikleriyle denge sağlamakta; gerektiğinde bildirim/izne dayalı düzenlemeler (büyük sermaye hareketlerinde belirli bildirimler/izinler) uygulayabilmektedir.

Kullanılan Politika Araçları:

İhracat kredileri (Export loans): JBIC kanalıyla sağlanan krediler, genelde ihracat bedelinin %50–60'ını hedeflemektedir. Faizler OECD Export Credit Arrangement'a uygun şekilde belirlenir; koşullar proje/ülke riskine göre değişmektedir. Bu krediler büyük ölçekli yatırım/altyapı/tesis ihracatlarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

İhracat kredisi sigortası/garantiler: NEXI kısa ve orta/uzun vadede ticari ve siyasi riskleri sigorta ederek alıcı riski taşıyan işlemleri garanti etmektedir; aynı zamanda ajans ihracatçının finansmana daha kolay erişmesini sağlamaktadır (Bankalar risk azaltılmış portföye kredi vermektedir).

Garantiler/Sendikasyon Destekleri: JBIC ve diğer kamu kuruluşları proje bazlı garantiler veya sendikasyon desteği verir; böylece özel finans kurumlarının katılımı teşvik edilir.

Vergisel/KDV (Consumption tax) muafiyeti: İhracat işlemleri tüketim vergisinden istisna edilir (export zero-rating). Bu uygulama ihracatçıların vergisel yükünü azaltmakta ve fiyat rekabetini desteklemektedir.

İhracatın finansmanına yönelik anılan yapı ve uygulama sonucu olarak; güçlü ECA ve politika bankası kombinasyonu neticesinde, NEXI ve JBIC benzeri ayrışma (sigorta ile uzun vadeli kredi/garantiler) ihracat riskleri hem ticari hem siyasi riskler açısından ayrı ayrı ele alınmakta; özel bankaların finansman sürecine dahilini teşvik eden risk paylaşımı mekanizmaları oluşturulmaktadır. Uzun vadeli kredi faizleri ve koşulların OECD Export Credit Arrangement ile uyumlu tutulması; uluslararası rekabetçi ve anlaşılabilir politika algısını beraberinde getirmektedir. Tüm bu enstrümanların birlikte ve eşgüdüm halinde kullanımı, diğer bir ifadeyle kredi, sigorta, garanti ve teknik destek (JBIC'in proje desteği gibi) kombinasyonu, büyük projelerde finansman kırılganlığını azaltmaktadır.

Karşılaştırma:

Her iki ülkede de resmi ihracat finansman kurumları bulunmakta olup, Japonya'da JBIC/NEXI; Türkiye'de Türk Eximbank (ve Hazine destekli sigorta/garanti mekanizmaları) ECA vasfıyla ihracat kredi/garanti/ sigorta hizmeti sunmaktadır. Yakın zamanda ülkemizde İGE A.Ş. ve TTB de aktif olarak ihracatın finansmanı ve garanti mekanizmalarında her geçen gün artan oranda katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Japonya'da JBIC'in kural olarak ihracatın %50–60'ına kadar destek verdiği net bir referans aralığı bulunmakta iken Türkiye'de Türk Eximbank geniş bir ürün portföyüyle (kısa/orta/uzun vadeli krediler, ihracat alacak sigortası, alacak iskonto programı vb.) doğrudan ihracatçıya yüksek hacimli destekler sağlamaktadır. Ülkemizde

son yıllarda özellikle KOBİ'lere ve yeşil/yenilikçi ihracatçılara özel pay ayırma eğilimi (ör. Eximbank'ın KOBİ payı, yeşil ve kadın girişimlerine ayırdığı kotalar) görülmekle birlikte net ihracatçı tanımı kapsamındaki uygulamalar potansiyel ihracat finansmanı niteliğini kısıtlayıcı etki oluşturmaktadır. Japonya'da da sektörel öncelikler doğrultusunda dijitalleşme ve sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik yatırımları desteklemek için finansman araçlarında farklı odaklar benimsenmektedir. Green Innovation Fund (2020) ile karbon nötr teknolojilere yatırım yapan makine üreticilerine uzun vadeli finansman sağlanmış olup, JBIC ve Development Bank of Japan (DBJ), yenilenebilir enerjiye entegre üretim sistemleri ve enerji verimli makine yatırımlarına uzun vadeli kredi desteği sunarak Japon firmalarının küresel yeşil tedarik zincirlerindeki konumunu güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Her iki ülke de ihracatı KDV/tüketim vergisi açısından muaf tutmakta iken; ancak ülkemizde zaman zaman doğrudan destek paketleri, döviz kredi programları ve kambiyo koruması gibi politikalar (şartlı döviz cinsi kredi imkanları, TL destekli paketler) daha aktif kullanılabilmektedir.

İhracata Yönelik Destekler:

Japonya'nın ihracata yönelik destekler ağı, doğrudan nakit desteklerden ziyade; yukarıda da belirtildiği üzere NEXI'nin (ECA) sigorta/garanti mekanizmaları, JBIC'in kredi/garanti desteği, Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (METI)/Japonya Dış Ticaret Örgütü (JETRO) kanalıyla bilgi-pazarlama/fuar katılım ve KOBİ destekleri (krediler, danışmanlık, ihracatçı eğitimleri, KOBİ Ajansı ve diğer yerel/eyalet destek birimleri tarafından KOBİ'lere yönelik danışmanlık, eğitim, kısmi hibeler ve düşük faizli kredi destekleri biçiminde yapılandırılmıştır. Bu resmi desteklerin (JBIC+NEXI gibi büyük aktörlerin yıllık taahhüt hacimlerinin) ülke ihracatına oranının yıllara göre değişmekle birlikte %5–9 aralığında bulunduğu öngörülmektedir.

Bu kapsamda, JBIC ve NEXI'nin ihracat finansmanına yönelik enstrümanları dışında kalan METI destekleri; yurt dışı ihalelere katılım desteği, dijital girişim/AR-GE destekleri, tedarik zinciri güçlendirme fonları (özellikle tedarik zinciri dayanıklılığı için) ve Covid sonrası özel destek paketleri gibi genelde proje bazlı veya başvuruya dayalı olarak ihracatçılara sunulmaktadır.

JETRO tarafından sunulan destekler ise, pazar araştırması, alıcı eşleştirme, fuar organizasyonu, yerel ofis desteği olarak ana hatlarıyla kurgulanmış olup, KOBİ Ajansı destekleri ise mezkur ajans ve yerel yönetimler aracılığıyla verilmekte; öncelikle KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesini hedeflemektedir.

Faydalanma Koşulları:

- İhracatçı Şirketler: Doğrudan ihracat yapan üreticiler, ticaret şirketleri ve proje yüklenicileri faydalanabilmekte olup, NEXI ve JBIC ürünleri genellikle Japon çıkarlarını

(Japanese interest) koruyacak nitelikteki işlere (Japonya ile bağlantılı tedarik/işgücü/teknoloji vb.) yönelik olarak tahsis edilmektedir.

- Yabancı Alıcılar/Projeler: JBIC proje niteliğine göre alıcı kredisi veya proje finansmanı sağlayabilmekte olup, böylelikle Japon tedarikçilerin projelerinin finansmanının güvence altına alınması hedeflenmektedir.

- KOBİ'ler: METI/KOBİ Ajansı/JETRO kanallarından bilgi, yönlendirme, düşük tutarlı hibeler ve düşük faizli kredi desteği alınabilmekte olup, başvurular proje bazlı olarak genelde belirli uygunluk kriterlerine (istihdam, yenilik/AR-GE, ihracat potansiyeli) göre değerlendirilmektedir.

Tüm uygunluk değerlendirmelerinde, ülkemizde de olduğu üzere (kredi riski, çevresel ve sosyal riskler), proje ülkesinin/işin stratejik önemi, OECD export credit kurallarına uyum (özellikle JBIC için), ve başvuru dokümantasyonu (ticari sözleşmeler, alıcı kredibilitesi vb.) göz önünde bulundurulmaktadır.

İhracata Katkı Tutarları:

Kamuya açık yıllık raporlardan 2023 yılına ilişkin olarak derlenen bilgilere göre, raporlarda farklı tanımlar (commitments, underwritten amount, disbursements) kullanılmakla birlikte NEXI'nin 2023 yılı için sigorta/taahhüt ettiği toplam tutar yaklaşık 8 trilyon JPY (yaklaşık 53 milyar ABD Doları) olarak görülmektedir. Benzer mahiyette olmak üzere JBIC tarafından toplam yaklaşık 923,6 milyar JPY (yaklaşık 6,11 milyar ABD Doları) tutarında finansal taahhütte bulunulmuştur (loans/guarantees).

METI ve JETRO aracılığıyla sağlanan hibeler ve proje destekleri yıllık bazda kurum ve programa göre değişmekte olup kamuya açık kaynaklarda bu yönde net bir bilgi bulunmamasıyla birlikte, genel olarak bu destekler JBIC/NEXI ölçeğinden küçük, ancak KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi açısından önem taşıyan mahiyette yer almaktadır.